Муқəддəс Китап

Тəврат 35-қисим

«Һабаккук»

© Муқәддәс Китап 2012

CC BY-SA 4.0

www.mukeddeskalam.com

«Уйғурчә Муқәддәс тэржимиси»

Тәврат 35-қисим

«Һабаккук»

(Һабаккук пәйғәмбәрниң китави)

Кириш сөз

Пәйғәмбәр өзи

Һабаккук пәйғәмбәрниң қайси җәмәттин болғанлиғи яки униң арқа көрүнүшидин хәвиримиз йоқ. У китавида өзини тонуштурушидин қариғанда, мәзкур бешарәтни қобул қилған вақитта, униң пәйғәмбәрлик салаһийити аллиқачан етирап қилинған. Униң исми «қучағлаш» дегән мәнада.

Китапниң йезилған вақти

Униң китави бойичә, «Бабил» кәлгүсидә мәйданға чиқип, бүйүк бир империйә болиду вә бу иш интайин һәйран қаларлиқ дәп қарилиду. Шуңа бу бешарәт шу вақиәдин илгири йезилған болуши керәк — болмиса ким уни «бешарәт» дәп қарайду?! Шуниң билән хуласигә келимизки, китап Бабилниң «чоң бөсүш»и, йәни уларниң Асурийә пайтәхти Ниневәни миладийәдин илгәрки 612-жили вәйран қилиштин илгәрки мәлум бир вақитта йезилған. Униң оқурмәнләргә: «Бу иш силәрниң күнлириңларда болиду» дегинидин қариғанда, униң бешарити миладийәдин илгәрки 612-жилидин авалқи бир дәвир ичидә йезилған болуши керәк — демәк, миладийәдин илгәрки 640-612-жиллири арилиғида, Йосия падиша Йәһуданиң тәхтигә олтарған вақтида йезилған.

Китапниң тарихий арқа көрүнүши вә темиси

Һәр бир пәйғәмбәрниң китавиниң өз алаһидилиги бар, болупму Һабаккукниң шундақ — чүнки у әлгә яки пухраларға бешарәтләр бәрмәй, пәқәт ялғуз Худаға сөз қилиду, андин униңдин җавап алиду. Пүтүн китап пәқәт униң Худаниң Өзи билән болған сөһбәтлириниң хатириси, халас. Униң көңүл қойғини мәлум бир хәвәрни қандақ йәткүзүш үчүн әмәс, бәлки ич-бағрини азаплиған соалларни қандақ һәл қилиштин ибарәт болған. Худаниң көрсәтмиси билән у кейинки дәвирләрниң бәхити үчүн бу «сөһбәтләр»ни хатириләйду.

Жуқириқи байқишимиз бойичә, Һабаккук Йосия падиша Йәһуданиң тәхтигә олтарған вақитта бешарәтләрни бәрди. Исраилниң пүтүн тарихи бойичә Йосия бәлким уларниң әң адил, лилла вә ихласмән падишалиридин бири болған. Тәхткә олтарғандин кейин у муқәддәс ибадәтханидин барлиқ бутпәрәсликкә аит нәрсиләрни чиқириветип, барлиқ бутханиларни вә тапқан бутларни бузған, барлиқ җадугәрләрни, палчилар вә шуниңдәк җин-шәйтанларни издигәнләрни зиминдин қоғливәткән вә шуниңдәк көп ислаһатларни йолға қойған еди. У адаләтни елип баридиған сиясәтләрни изчил һалда жүргүзгән еди. Бирақ Һабаккукниң дегәнлиридин көримизки, көп әмир-вәзирләрниң арзу-нийәтлири Йосия падишаниң адаләтни яқлаш тәшналиғи билән бирдәк әмәс еди.

Һабаккукниң дейишичә, у мәйли қайси тәрәпкә қаримисун, у шу йәрдә зулум-зорлуқ, җазанихорлуқ, булаңчилиқ вә ачкөзлүкни көрди. Умумий җәһәттин ейтқанда, хәлиқ раһәт-парағәтлик турмушни өткүзгән, бирақ һәқиқий «ислаһат» болмиған, хәқләр һәр хил һарам йоллар билән бейивататти. Һабаккук адаләт вә һәққанийлиқни наһайити әтиварлайдиған киши болуп, Худаниң пак-муқәддәслиги вә һәққанийлиғи униң көңлидин чоңқур орун алған. Һәр тәрәптә болған рәзилликни көргинидә, униң «хәлқим гуналиридин ваз кәчсун, товва қилсун» дегәндәк дуалири Худаға аңланмиғандәк қилатти. Дәл буниң әксичә, дуа-нида қилғансери, ишлар техиму яманлишип кәткән еди. У: —

«**Сән немишкә маңа қәбиһликни көргүзисән,**
Немишкә җапа-зулумға қарап турисән?
Чүнки булаңчилиқ һәм зулум-зораванлиқ йүз алдимдидур;
Җәңги-җедәлләр бар, дәвалар көпәймәктә» — дәп пәряд көтәрди (1:3).

У Худаниң меһриванлиғиға ишәнгән, виждани сәзгүр болған көп адәмләргә охшаш, Худаниң мошундақ рәзилликләргә йол қоюши униң каллисидин қәтъий өтмәйтти.

Униң Худаға болған нидаси бир җавапқа еришиду — бирақ бу у күткән яки үмүт бағлиған җавап әмәс еди. Чүнки Худа униңға Калдийләрниң нәзәрсиз бир хәлиқтин һәйвәтлик бир дөләт-империйә болушқа көтирилидиғанлиғини көрситиду. У өз вәтәндашлириниң рәзилликлири түпәйлидин, Калдийләрниң рәһимсизлик билән Исраилни булаң-талаң қилишқа, шундақла Худаниң җазалишини елип беришқа келидиғанлиғини көриду (Һабаккук: «Худаниң сөзини көрдүм» дәйду. Һәммиси бәлким униңға «ғайипанә аламәт» яки «аламәт көрүнүш» шәклидә көрүнгән).

Худаниң бу җавави униң көңлидики чигишләрни техиму еғир қиливәтти. Чүнки Калдийләр (аламәт көрүнүштә униңға көрситилгини бойичә) рәһимсиз, бутпәрәс, ейтқусиз дәриҗидә бағри таш вә адәмхор тоймас бир хәлиқ еди. Улар уруш қилиштин, башқа әлләрни бәрбат қилиштин, әсирлирини харлаштин һозур алидиған хәлиқтур. Һәммидин ямини шуки, улар бу ишларниң һәммисини бәлким өзлириниң күч-қудритидин кәлгән дәп, өз күч-қудритини бир «илаһ»қа айландуруши мүмкин еди. Уларниң өзлири ясиған бир «илаһ»и болғандин кейин, бу «илаһ» уларға чүшәргән әмирләр вә көрсәтмиләр дәрвәқә уларниң шәхсий арзу-һәвәслиригә интайин мас келәтти! Калдийләрниң рәзиллиги шу дәриҗигә йәткәнки, һәтта уларниң алдида Һабаккукниң рәзил хәлқиму «адил» көрүнгән әмәсмиди?

Һабаккук өз хәлқимдә адаләт йоқ, дәп дәрд ейтиду; бирақ Худа Өзи калдийләр тоғрилиқ: «**Улар өзлириниң дегинини һесап қилиду**» дәйду (1:7). Демәк, улар неминиң тоғра, неминиң яман екәнлигини өзлири бекитиду, улар Худадин һеч қорқмай, немә халисам шундақ қилимән дәйдиғанлар. Худа қандақму мошундақ бир ят әлни өз хәлқини җазалашқа ишләтисун? Калдийләр Исраилни парә-парә қиливәтсә, техиму тәкәббурлишип, «бизниң илаһимиз Пәрвәрдигардин күчлүк!» дәп, Исраилниң Худасиға техиму күпүрлүк қилидиған болмамду? Калдийләр «Худаниң хәлқини» битчит қилса, уларниң дәһшәтлик, тәкәббур көз-қаришини һәр қайси әл-милләтләр алдида техиму тәстиқлиған болмамду?

«**Сениң көзүң шунчә ғубарсиз едики,**
Рәзилликкә қарап турмайттиң;

Әнди немишкә сән мунапиқлиқ қилғанларға қарап турисән,
Рәзилләр өзидин адил болған кишини жутувалғинида, немишкә сүкүт қилисән?» (1:13).

Бу сөз китапниң бүйүк соалидур. Дад-пәряди бар көп кишиләр дадлирини төккәндин кейин, Худадин һеч қандақ жавап күтмәйду. Бирақ Һабаккук дәрдлирини төккәндин кейин Худаниң жававини сәвир-тақәт билән күтүшкә бәл бағлиди. У Худаға қарап күтивиди, униң соалиға жавап кәлди. жавап үч тәрәплик болуп, китапниң ахирқи қисмини егиләйду. жавап бизгә һаятимизда башни қатуридиған, һәтта һаятимизни паракәндә қилидиған мәсилиләргә йүзлинишимиз үчүн ярдәм беридиған, инсанни йорутидиған өлмәс һәқиқәтләрни тәминләйду. Һәммидин муһими: «**һәққаний адәм өз етиқат-садиқлиғи билән һаят яшайду**».

Бу ишлар вә бәзи айәтләр үстидә, жүмлидин Бабиллиқларниң вә башқиларниң тарихий тәпсилатлири үстидиму «қошумчә сөз»имиздә биз йәнә тохтилимиз.

Тәржимимиздә биз Тәвратшунасларниң тәтқиқлиридин, болупму Йәһуди алим Доктор Арнолд Фрухтенбаум, америкилиқ алим Профессор Давут Бәйкәр вә әнгилйилик алим «Давут Приор»ларниң әсәрлиридин пайдиландуқ.

Мәзмун: —

1-бап, 1-4 айәт: — Һабаккукниң дад-пәрядлири
1-бап, 5-11 айәт: Худаниң жавави — «Бабиллиқ тажавузлуғи»
1-бап, 12-айәттин 2-бап 1-айәткичә — Һабаккукниң иккинчи дад-пәряди һәм қарари
2-бап, 2-20 айәт: — Худаниң иккинчи жавави — «Бабилниң набут болғанлиғи»
3-бап — (күй шәклидә) Һабаккукниң дуаси вә ахирқи заманлар тоғрилиқ бешарити.

••••••••

Һабаккук

1 [1] Һабаккук пәйғәмбәр көргән, униңға жүкләнгән вәһий: —

Һабаккукниң дад-пәрядлири

[2] Аһ Пәрвәрдигар, қачанғичә мән Саңа нида қилимән, Сән аңлимайсән?
Мән Саңа: «Зулум-зораванлиқ!» дәп налә-пәряд көтиримән,
Бирақ Сән қутқузмайсән.
[3] Сән немишкә маңа қәбиһликни көргүзисән,
Немишкә жапа-зулумға қарап турисән?
Чүнки булаңчилиқ, зулум-зораванлиқ көз алдимдидур;
Жәңги-жедәлләр бар,
Дәвалар көпәймәктә.
[4] Шуңа қанун паләч болуп қалди,
Адаләт мәйданға һеч чиқмайду;
Чүнки рәзилләр һәққаний адәмни қистимақта;
Шуңа һөкүмләр бурмилинип чиқирилиду.

Худаниң жавави

[5] Әлләр арисида болидиған бир ишни көрүп беқиңлар, убдан қараңлар, һәйрануһәс келиңлар!
Чүнки силәрниң дәвриңларда бир иш қилимәнки,
Бириси силәргә баян қилған тәғдирдиму силәр ишәнмәйттиңлар.
[6] Чүнки мана, Мән һелиқи мүҗәзи осал һәм алдирақсан әл калдийләрни орнидин турғу-
зимән;
Әсли өзигә тәвә әмәс маканларни егиләш үчүн,
Улар йәр йүзиниң кәңри жайлирини бесип маңиду;
[7] Улар өзлириниң дегинини һесап қилиду һәм өзини халиғанчә жуқури тутиду;
[8] Уларниң атлири илпизлардин иштик,
Кәчтә овға чиқидиған бөриләрдин әшәддийдур;
Атлиқ ләшкәрләр атлирини мәғруранә чапчитиду;
Атлиқ ләшкәрләр жирақтин келиду,
Улар овға шуңғуған бүркүттәк учуп жүриду.
[9] Уларниң һәммиси зулум-зораванлиққа келиду;
Уларниң топ-топ адәмлири йүзлирини алдиға бекитип, алға басиду,
Әсирләрни қумдәк көп жиғиду.

1:5 Рос. 13:41
1:6 **«Мән һелиқи мүҗәзи осал һәм алдирақсан әл калдийләрни орнидин турғузимән,... улар йәр йүзиниң кәңри жайлирини бесип маңиду»** — калдийләр пәқәт 20 жил ичидила нәзәрсиз бир әлдин, Бабил шәһирини *(кейин калдийләр «Бабиллиқлар» дәп аталған)*, Нинәвә шәһирини вә Мисирни ишғал қилған қорқунучлуқ бир империйәгә айланди *(миладийәдин илгәрки 615-595-жиллар)*. «Қошумчә сөз»имизниму көрүң.
1:7 **«Улар өзлириниң дегинини һесап қилиду һәм өзини халиғанчә жуқури тутиду»** — ибраний тилидики тексттин мошу айәтни чүшиниш сәл тәс. Әсли жүмлини сөзмусөз алсақ «Улардин чиққан һөкүм вә һәйвә өзлигидиндур» — йәни Худадин әмәс, дегән мәнани билдүриду. Улар Худадин һеч қорқмай, немини халисам шундақ қилимән, дәйдиғанлар.
1:9 **«Уларниң топ-топ адәмлири йүзлирини алдиға бекитип, алға басиду,... »** — яки «уларниң топ-топ адәмлири «шәриқ шамили»дәк алға басиду,...». Бу жүмлиниң йәнә бир нәччә тәрҗимилири бар.

[10] Бәрһәқ, у падишаларни мазақ қилиду,
Әмирләрниму нәзиригә алмайду;
У һәммә истиһкамларни мәсқирә қилиду,
Чүнки у топа-тупрақларни дога-дога қилип, уларни ишғал қилиду.
[11] Шундақ қилип у шамалдәк ғуюлдап өтиду,
Һәддидин ешип гунакар болиду;
Униң бу күч-қудрити өзигә илаһ болуп санилиду.

Пәйғәмбәрниң Худаға болған жавави

[12] Сән Әзәлдин Бар Болғучи әмәсму, и Пәрвәрдигар Худайим, мениң Муқәддәс Болғучим?
Биз өлмәймиз, и Пәрвәрдигар;
Сән уни жазайиңни бежа кәлтүрүш үчүн бекиткәнсән;
Сән, и Қорам Таш Болғучи, уни бизгә ибрәт қилип түзитишкә бәлгүлигәнсән.
[13] Сениң көзүң шунчә ғубарсиз едики,
Рәзилликкә қарап турмайттиң;
Әнди немишкә Сән мунапиқлиқ қилғанларға қарап турисән,
Рәзилләр өзидин адил болған кишини жутувалғинида, немишкә сүкүт қилисән?
[14] Сән адәмләрни худди деңиздики белиқлардәк,
Худди өзлири үстидә һеч йетәклигүчиси йоқ өмилигүчи һайванларға охшаш қилисән;
[15] Шу калдий киши уларниң һәммисини чаңгикиға илиндуриду,
Уларни өз тори билән тутувалиду,
Уларни жиғма ториға жиғиду;
Шуниң билән хошал болуп шатлиниду;
[16] Вә ториға қурбанлиқ суниду,
Жиғма ториға исриқ салиду,
Чүнки шулар арқилиқ униң несивиси мол,
Немәтлири ләззәтлик болди.
[17] Әнди у шу тәриқидә торини тохтавсиз бошитиврсә,
Шу тәриқидә әлләрни һеч рәһим қилмай қиривәрсә боламду?

Һабаккукниң қарари

2 [1] «Әнди мән өз күзитимдә туриверимән,
Өзәмни мунар үстидә дәс тикләймән,
Униң маңа немә дәйдиғанлиғини,

1:10 «у һәммә истиһкамларни мәсқирә қилиду, чүнки у топа-тупрақларни дога-дога қилип, уларни ишғал қилиду» — демәк, улар сепилниң йениға чоң бир дөң ясап сепилдин артилип бөсүп кириду. Бабиллиқларниң әмгәк күчи көп болғачқа, мошу Аддий усулни көп қолланған.
1:11 «Шундақ қилип у шамалдәк ғуюлдап өтиду, һәддидин ешип гунакар болиду» — башқа бирхил тәржимиси: «шундақ қилиши билән униң роһи өзгирип кетиду; у шу йәрләрдин өтүп, гунакар болиду».
1:12 «Сән уни жазайиңни бежа кәлтүрүш үчүн бекиткәнсән» — яки «уни жазайиңға учрашқа бекиткәнсән».
1:14 «Сән адәмләрни худди деңиздики белиқлардәк, худди өзлири үстидә һеч йетәклигүчиси йоқ өмилигүчи һайванларға охшаш қилисән» — әслидә Худа инсанни яратқанда, инсан тоғрилиқ «улар деңиздики белиқлар... өмүлигүчи һайванларни... башқурсун» дегән еди. Һазир Худа залимларниң инсанларни белиқларниң орниға чүширишигә йол қоюватиду. Бу немә үчүн?
1:15 «Шу калдий киши уларниң һәммисини чаңгикиға илиндуриду» — Асурийә падишалириниң әсирләрни калпуклиридин илмәк *(яки чаңгак)* өткүзүп, йетиләп маңидиған рәһимсиз адити бар еди; кейинки империйә *(Бабил)*ниң падишалири бәлким охшаш адәттә болған болса керәк.

Шуниңдәк өзәм бу дад-пәрядим тоғрилиқ қандақ тегишлик жавап тепишим керәклигини билишни күтүп туримән».

[2] Һәм Пәрвәрдигар жававән маңа мундақ деди: —
«Оқуғанлар жүгүрсун үчүн,
Бу көрүнгән аламәтни йезивал;
Уни тахтайлар үстигә ениқ оюп чиқ;
[3] Чүнки бу көрүнгән аламәт кәлгүсидики бекитилгән бир вақит үчүн,
У адәмләргә ахирәтни тәлпүндүриду,
У ялған гәп қилмайду;
Узунғичә кәлмәй қалсиму, уни күткин;
Чүнки у жәзмән йетип келиду, һеч кечикмәйду.
[4] Қара, тәкәббурлишип кәткүчини!
Униң қәлби өз ичидә түз әмәс;
Бирақ һәққаний адәм өз етиқат-садиқлиғи билән һаят яшайду.
[5] Бәрһәқ, шарап униңға сатқунлуқ қилиду, —
— У тәкәббур адәм, өйдә тиним тапмайду,
Һәвисини тәһтисарадәк йоған қилиду;
У өлүмдәк һеч қачан қанмайду;
Өзигә барлиқ әлләрни жиғиду,
Һәммә хәлиқни өзигә каритивалиду.
[6] Буларниң һәммиси кейин у тоғрилиқ тәмсилни сөзләп,
Кинайилик бир тепишмақни тилға алиду: —
«Өзиниң әмәсни мениң дәп қошувалғучиға вай!
(Бундақ ишлар қачанғичә болиду?!)

2:1 **«... қандақ тегишлик жавап тепишим керәклигини билишни...»** — ибраний тилида «қандақ тегишлик жавап көрүшни...». **«Униң маңа немә дәйдиғанлиғини, шуниңдәк өзәм бу дад-пәрядим тоғрилиқ қандақ тегишлик жавап тепишим керәклигини билишни күтүп туримән»** — башқа бирхил тәржимиси: «Униң маңа немини ейтидиғанлиғини, һәмдә өзәмниң Униң маңа беридиған тәнбиһкә немә жавап беришим керәклигини билишни күтимән». Һеч болмиғанда, у Худаниң тәнбиһини күтиду.
–Һабаккук пәйғәмбәр көңлидә: «Мениң әслидики дад-пәрядимда бәлким хаталиқ йери болуши мүмкин» дәйду, бар болса у хаталиқлирини етирап қилишқа тәйяр туриду. Шуңа бизниңчә «жавап» болса *(1)* дад-пәрядидики *(бар болса)* хаталиғиға болған жавапкарлиғини, *(2)* кейин униң өз оқурмәнлиригә яки өзигә әгәшкән адәмләргә беришкә тегишлик жавапниң қандақ екәнлигини өз ичигә алиду. У буларни чүшиниш үчүн күтүватиду.
–Һабаккук пәйғәмбәрниң Худаға болған «жавави» 3-бапта тепилиду.
2:1 Йәш. 21:8
2:2 **«Оқуғанлар жүгүрсун үчүн, бу көрүнгән аламәтни йезивал...»** — икки мәнаси болуши мүмкин: — *(1)* оқуған киши кейин бу хәвәрни башқиларға жүгүрүп йәткүзсун; *(2)* оқуған киши һәртүрлүк қийинчилиқ астидиму Мениң йолумда жүгүрсун *(мәсилән, «Зәб.» 118:32, «Йәш.» 40:30-31, «Гал.» 5:7ни көрүң)*. Биз иккинчи мәнаға майилмиз.
2:2 Йәш. 30:8
2:3 **«бу көрүнгән аламәт кәлгүсидики бекитилгән бир вақит үчүн...»** — «бекитилгән» — демәк, һеч ким *(һәтта дуа арқилиқму)* уни өзгәртәлмәйду. **«У адәмләргә ахирәтни тәлпүндүриду»** — сөзмусөз тәржимиси: «У ахирәткә қарап һасирап нәпәс алиду» *(пикримизчә бу ибарә чоңқур тәшналиқни билдүриду)*.
2:4 **«Қара, тәкәббурлишип кәткүчини! Униң қәлби өз ичидә түз әмәс»** — һәр қандақ тәкәббур адәм дурус, түз болалмайду. **«Бирақ һәққаний адәм етиқат-садиқлиғи билән һаят яшайду»** — бу сөз Худаниң жававиниң әң һалқилиқ жүмлиси. «Қошумчә сөз»имизниму көрүң.
2:4 Рим. 1:17; Гал. 3:11; Ибр. 10:38
2:5 **«Бәрһәқ, шарап униңға сатқунлуқ қилиду»** — Бабиллиқлар ахир берип мәйхорлуқтин Парс империйәси тәрипидин набут болди. Тәврат, «Даниял пәйғәмбәр» 5-бап вә «қошумчә сөз»имизни көрүң. **«...һәвисини тәһтисарадәк йоған қилиду»** — «тәһтисара» өлгәнләрниң роһлири баридиған жай. Бабиллиқлар һәр жили тажавузчилиқ планини түзәйтти. Ахир берип бу тажавузчилиғи өзиниң мудапиисини ажизлаштуруп, Парс империйәси уларни набут қилди. **«У өлүмдәк һеч қачан қанмайду»** — «өлүм» һәрдайим инсанларниң женини алиду, һәргиз «болди» демәйду.

Гөрүгә қойған нәрсиләр билән өзини чиңдиғучиға вай!»
7 Сәндин жазанә-қәриз алғучилар бирақла қозғалмамду?
Сени титрәткүчиләр бирақла ойғанмамду?
Андин сән уларға олжа болмамсән?
8 Сән нурғун әлләрни булаң-талаң қилғанлиғиң түпәйлидин,
Һәм кишиләрниң қанлири, зимин, шәһәр һәм униңда туруватқан һәммәйләнгә қилған зулум-зораванлиғиң түпәйлидин,
Сақлинип қалған әлләр сени булаң-талаң қилиду;
9 Һалакәт чаңгилидин қутулуш үчүн,
Угамни жуқуриға салай дәп,
Нәпси йоғинап өз жәмәтигә һарам мәнпәәт жиққучиға вай!
10 Нурғун хәлиқләрни вәйран қилип,
Өз жәмәтиңгә аһанәт кәлтүрдүң,
Өз жениңға қарши гуна садир қилдиң.
11 Чүнки тамдин таш нида қилиду,
Яғачлардин лим жавап бериду: —
12 Жутни қан билән,
Шәһәрни қәбиһлик билән қурғучиға вай!»
13 Мана, хәлиқләрниң жан тикип тапқан меһнитиниң пәқәт отқа йеқилғу қилинғанлиғи,
Әл-жутларниң өзлирини беһудә һалсиратқанлиғи,
Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигардин әмәсму?
14 Чүнки худди сулар деңизни қаплиғандәк,
Пүтүн йәр йүзи Пәрвәрдигарни билип-тонуш билән қаплиниду.
15 Өз йеқиниңға һарақни ичкүзгүчигә —
— Униң уят йеригә қаришиң үчүн,
Тулумуңдин қуюп, уни мәс қилғучи саңа вай!
16 Шан-шәрәпниң орнида шәрмәндичиликкә толисән;
Өзәңму ич,
Хәтнилигиң аян болсун!
Пәрвәрдигарниң оң қолидики қәдәһ сән тәрәпкә бурулиду,

2:6 **«гөрүгә қойған нәрсиләр билән өзини чиңдиғучиға вай!»** — «гөрүгә қойған нәрсиләр» дегән ибарә икки бислиқ болуп, башқа бир мәнаси «бир дога топа» — демәк, улар мошу һарам нәрсиләр билән өзлирини булғиған еди.
– –Бабил империйәси аяқ асти қилған әлләр Һабаккукниң Бабил тоғрисидики бешарәтлирини билип йәткәндин кейин, улар бу айәттики кинайилик сөзләрни дегән болуши мүмкин. Сөзләр «мәрсийә» *(матәм тутуш мунажити)* шәклидә ейтилиду.
2:7 **«Сәндин жазанә-қәриз алғучилар бирақла қозғалмамду?»** — «сәндин жазанә-қәриз алғучилар» дегән сөз икки бислиқ болуп, йәнә бир мәнаси: «*(иландәк)* сени чаққучилар».
2:8 **«... кишиләрниң қанлири, зимин, шәһәр һәм униңда туруватқан һәммәйләнгә қилған зулум-зораванлиғиң түпәйлидин,...»** — «.. зимин, шәһәр... » — бу исимләр бирлик шәкилдә *(көплүк шәкилдә әмәс)* ипадиләнгини һәм у зимин, шәһәрниң нами ейтилмиғанлиғидин қариғанда, у ибарә Исраил зимини *(Пәләстин)* һәм Йерусалимни көрсәтсә керәк.
2:14 **«Чүнки худди сулар деңизни қаплиғандәк, пүтүн йәр йүзи Пәрвәрдигарни билип-тонуш билән қаплиниду»** — бу баянниң өзи Һабаккукниң дад-пәрядиға болған чоң бир жавап тур. Жаһандики адаләтсизликләр шунчә көп болғинини билән, һеч болмиғанда ахир берип уларниң һәр бири йоқитилиду.
– –Башқа пәйғәмбәрләрниң бешарәтлири бойичә, Бабил шәһири тоғрилиқ ишинимизки, у ахири заманда қайта қурулиду. Әнди «Пәрвәрдигарниң күни»дә, бу айәттә дейилгәндәк «Пүтүн йәр йүзи Пәрвәрдигарни билип-тонуш билән қаплиниду» вә шуңлашқа Бабил қайта көрүнмәскә йоқитилиду. «Қошумчә сөз»имизниму көрүң.
2:14 Чөл. 14:21; Йәш. 6:3, 11:9; Зәб. 8:1, 9; Зәб. 72:19
2:15 **«Өз йеқиниңға һарақни ичкүзгүчигә — униң уят йеригә қаришиң үчүн, тулумуңдин қуюп, уни мәс қилғучи саңа вай!»** — һарақкәшләр һәрдайим башқиларни һарақкәшләргә айландурмақчи болиду. Бирақ Бабилниң «башқиларға һарақ ичкүзүш» мәхсити уларға езитқулуқ қилип, өзигә охшаш бәччивазлиқ гунайиға киргүзүп, андин уларни асанла контрол қилиштин ибарәт.

Шан-шәривиңниң үстини рәсвайипәслик басиду.
17 Ливанға қилған зулум-зораванлиқ,
Шундақла һайванларни қорқитип уларға йәткүзгән вәйранчилиқму,
Кишиләрниң қанлири, зимин, шәһәр һәм униңда туруватқан һәммәйләнгә қилған зу-
лум-зораванлиқ түпәйлидин,
Булар сениң мижиқиңни чиқириду.
18 Ойма мәбудниң немә пайдиси,
Уни униң ясиғучиси оюп чиққан турса?
Қуйма мәбудниңму вә униңға тәвә сахта тәлим бәргүчиниң немә пайдиси —
— Чүнки уни ясиғучи өз ясиғиниға тайиниду,
Демәк, зувансиз «йоқ болған нәрсиләр»ни ясайду?
19 Яғачқа «Ойған!» дегән адәмгә,
Зувансиз ташқа «Турә!» дегәнгә вай!
У вәз ейтамду?
Мана, у алтун-күмүч билән һәлләнди,
Униң ичидә һеч нәпәс йоқтур.
20 Бирақ Пәрвәрдигар Өз муқәддәс ибадәтханисидидур!
Пүткүл йәр йүзи Униң алдида сүкүт қилсун!.

Һабаккукниң дуаси

3 1 Һабаккук пәйғәмбәрниң дуаси,
«Шиггаон» аһаңида: —
2 «Пәрвәрдигар, мән хәвириңни аңлидим, әйминип қорқтум.
И Пәрвәрдигар, жиллар арисида ишиңни қайтидин жанландурғайсән,
Жиллар арисида ишиңни тонутқайсән;
Дәрғәзәптә болғиниңда рәһимдиллиқни есиңгә кәлтүргәйсән!

2:16 **«Өзәңму ич, хәтнилигиң аян болсун!»** — «хәтнилигиң аян болсун!» дегән ибарә адәмниң қаттиқ хижалитини көрсәткинидин башқа, «Сән Худаниң әһдисигә вә сөзигә ят адәмсән» дегән мәнаниму пуритип бериду.
–Башқа бирхил тәрҗимиси: «Өзәңму *(һарақ)* ич, пулаңлап жиқил!».
2:17 **«Ливанға қилған зулум-зораванлиқ, шундақла һайванларни қорқитип уларға йәткүзгән вәйранчилиқму,...»** — «Ливан» райони гөзәл орманлири һәм көплигән һәр хил явайи һайванлири билән даңқи чиққан. Бабил империйәси миладийәдин илгәрки 605-жилидики *(Сурийәдә йүз бәргән)* «Каршемиш җеңи»дин кейин, *(1)* Ливандикиләргә вә әтрапидикиләргиму еғир зулум йәткүзгән. *(2)* униңдин башқа улар қилмақчи болған җәңләрни давам қилиши үчүн һәмдә өз шәһәрлирини қуруш үчүн Ливандин көп дәл-дәрәқләрни кесип епкәтти. *(3)* улар йәнә көңүл ечиш үчүнла көп явайи һайванларни рәһимсиз усуллар билән овлиди. Мәзкур айәттики бу сөз бу үч ишни көздә тутиду. 2- вә 3-иштин рошәнки, инсанийәтниң тәбиий муһитни убдан асрашқа Худа алдида җавапкарлиғи бар. **«Кишиләрниң қанлири, зимин, шәһәр һәм униңда туруватқан һәммәйләнгә қилған зулум-зораванлиқ түпәйлидин,...»** — «...зимин, шәһәр,... туруватқанлар» — 8-айәттики ибаригә охшаш, Исраил зимини *(Қанаан)*ни һәм Йерусалимни көрситиду.
2:19 **«униң ичидә һеч нәпәс йоқтур»** — яки «униң ичидә һеч роһ йоқтур». **«Яғачқа «Ойған!» дегән адәмгә, зувансиз ташқа «Турә!» дегәнгә вай! ... Униң ичидә һеч нәпәс йоқтур»** — бу икки айәт *(18-, 19-)* Бабиллиқларниң рәзиллигиниң бутпәрәслик билән бағлиқ екәнлигини көрситиду. 1:7дә көрситилгәндәк, өз «худалири»ни өзи ясиғандин кейин, улар тирик Худадин һеч қорқмай, өзигә қолайлиқ «әхлақ-пәзиләт» мизанлирини халиғанчә бекитиду.
2:20 **«Бирақ Пәрвәрдигар Өз муқәддәс ибадәтханисидидур!»** — мошу йәрдә пәйғәмбәр бәлким Худаниң асмандики муқәддәс ибадәтханисини көрситиду *(«Зәб.» 7:6, 10:4ниму көрүң)*.
3:1 **««Шиггаон» аһаңида: —»** — «Шиггаон» бәлким «долқунлуқ», «отлуқ», «ашиқлиқ билән» дегән мәнада болуп, бу сөз күйниң ейтилидиған аһаңини билдүриду.
3:2 **«Пәрвәрдигар, мән хәвириңни аңлидим,...»** — яки «Пәрвәрдигар, мән Сәндин хәвәрни аңлидим,...». **«... жиллар арисида ишиңни тонутқайсән, дәрғәзәптә болғиниңда рәһимдиллиқни есиңгә кәлтүргәйсән!»** — «жиллар арисида» тоғрилиқ: — Һабаккук Худа ахирқи заманда Өз улуқлуғини көрситип Исраилни гунадин қутқузиду, дәп билди. Бирақ һазир «ахирқи заман» әмәс; әнди һазир, «жиллар арисида»му Худа Өз күч-қудритини көрсәткәй!

3 Тәңри Темандин,
Пак-Муқәддәс Болғучи Паран теғидин кәлди;
Селаһ!
Униң шан-шәриви асманларни қаплиди,
Йәр йүзи униң мәдһийилири билән толди;
4 Униң пақирақлиғи таң нуридәк болди,
Қолидин чақмақ чаққандәк икки нур чиқти;
Шу йәрдә униң күч-қудрити йошурунуп туриду.
5 Униң алдидин ваба,
Путлиридин чоғдәк ялқун чиқмақта еди;
6 У туруп йәр йүзини мөлчәрлиди;
У қаривиди, әлләрни дәккә-дүккигә салди;
«мәңгү тағлар» парә-парә қилинди,
«әбәдий дөң-егизликләр» егилдүрүлди,
Униң йоллири болса әбәдийдур.
7 Мән Кушан қәбилисиниң чедирлириниң паракәндичиликтә болғанлиғини,
Мидиян зиминидики пәрдиләрни титрәк басқанлиғини көрдум.
8 Пәрвәрдигар дәрияларға аччиқландимекин?
Сениң ғәзивиң дәрияларға каритилдимекин?
Қәһриң деңизға қаритилдимекин?
Атлириңға, нижат-қутқузушни епкелидиған җәң һарвулириңға минип кәлгәнғусән!
9 Сениң оқяйиң аян қилинди,
Сөзүң бойичә, Исраил қәбилилиригә ичкән қәсәмлириң үчүн аян қилинди!
Селаһ!
Сән йәр йүзини дәрия-кәлкүнләр билән айривәттиң.
10 Тағлар Сени көрүп, азаплинип толғинип кәтти;
Долқунлап аққан сулар кәлкүндәк өтүп кәтти;

3:3 **«Тәңри Темандин, Пак-Муқәддәс Болғучи Паран теғидин кәлди»** — «Теман» вә «Паран» Қанаан *(Пәләстин)* зимининиң шәрқий җәнубида, һазирқи «Иорданийә» зиминиға җайлашқан икки район. Бу йәрдә *(йәни Синай теғида)* Муса пәйғәмбәр «муқәддәс қанун»ни қобул қилди, андин Исраиллар Худаниң йетәкчилиги билән Пәләстингә қарап йол алди. Бу сөзләргә һәм башқа пәйғәмбәрләрниң язмилириға қариғанда, Қутқазғучи Мәсиһ Әйса йәр йүзигә қайтип кәлгәндиму авал шу йәргә чүшүп, андин Исраилни қутқузуш үчүн Қанаанға *(Пәләстингә)* қарап келиду. **«Селаһ!»** — «Селаһ» дегән сөз бәлким күй чалған вақтида музикидики бир «пауза»ни көрситиши мүмкин; шуниң билән униң: — «тохта, ойлан!» дегән имаси болуши мүмкин.
3:4 **«Униң пақирақлиғи таң нуридәк болди»** — яки «Униң пақирақлиғи чақмақтәк болди».
3:5 **«Униң ... путлиридин чоғдәк ялқун чиқмақта еди»** — яки, «Униң ... путлиридин пижғирин қизитма чиқмақта еди».
3:6 **«У туруп йәр йүзини мөлчәрлиди»** — яки «У йәр йүзини силкип қойди». **««әбәдий дөң-егизликләр» егилдүрүлди»** — яки ««әбәдий дөң-егизликләр» ғулитилди». **««Мәңгү тағлар» парә-парә қилинди, «әбәдий дөң-егизликләр» егилдүрүлди, униң йоллири болса әбәдийдур»** — тағлар һәм дөңләр «әбәдий» турғандәк болсиму, пәқәт тирик Худа Өзи «әбәдийдур». Башқа икки хил тәрҗимиси: *(1)* «Униң чиқишлири әбәттин буян болған» *(2)* «У қедимки *(әбәдий)* йолларда маңиду».
3:7 **«Мән Кушан қәбилисиниң чедирлири.., Мидиян зиминидики пәрдиләр...»** — «Кушан» вә «Мидиян» дегән икки әл 3-айәттики «Теман» вә «Паран» дегән районларда еди. Улар Исраилниң Қанаанни *(Пәләстинни)* ишғал қилишиға биринчи қарши чиққан әлләрдин еди *(«Батур һакимлар» 3- һәм 7-бапларни көрүң)*.
3:8 **«Пәрвәрдигар дәрияларға аччиқландимекин? Сениң ғәзивиң дәрияларға қаритилдимекин? Қәһриң деңизға қаритилдимекин? Атлириңға, нижат-қутқузушни епкелидиған җәң һарвулириңға минип кәлгәнғусән!»** — Бабил вә Месопотамийидики бутпәрәслик әпсанилири бойичә, деңиз вә дәриялар уларниң күчлүк бутлири яки җин-шәйтанлири туридиған «қорған»лири еди. Бу айәт бойичә Худаниң Өзиниң күч-қудрити һәммә бут вә җин-шәйтанлардин зор үстүн көрситилиду.
3:9 **«Сениң оқяйиң... сөзүң бойичә, Исраил қәбилилиригә ичкән қәсәмлириң үчүн аян қилинди!»** — башқа икки хил тәрҗимиси: — «Сениң оқяйиң... Сениң сөзүңгә таянған қәбилиләргә ичкән қәсәмлириң бойичә аян қилинди!», яки: «Сән оқяйиңни аян қилдиң, нурғун оқларниң елип кетилишини буйрудуң».

Чоңқур деңиз авазини қоюветип,
Қоллирини жуқуриға өрләтти.
11 Етилған оқлириңниң пақирақ нурини көрүп,
Палилдиған нәйзәңниң йоруқлуғини көрүп,
Қуяш һәм ай өз туралғусида жим турди.
12 Сән аччиғиңда йәр йүзидин өтүп жүрүш қилдиң;
Әлләрни ғәзивиңдә зираәтни соққандәк соқтуң;
13 Өз хәлқиңниң нижат-қутқузулуши үчүн,
Сән Өз Мәсиһиң билән биллә нижат-қутқузуш үчүн чиқтиң;
Улини бойниғичә ечип ташлап,
Рәзилниң жәмәтиниң бешини уруп-янчип, униңдин айриветтиң;
Селаһ!
14 Сән униң нәйзилири билән сәрдарлириниң бешиға санҗидиң;
Улар дәһшәтлик қара қуюндәк мени тарқитиветишкә чиқти,
Уларниң хошаллиғи аҗиз мөминләрни йошурун җайда ялмап жутуштин ибарәттур!
15 Сән атлириң билән деңиздин,
Йәни дога-дога қилинған улуқ сулардин өтүп маңдиң!

16 Мән буларни аңлидим, ичи-бағримни титрәк басти;
Авазни аңлап калпуклирим дир-дир қилди,
Устиханлирим чирип кәткәндәк болди,
Путлиримни титрәк басти;
Чүнки мән күлпәтлик күнидә,
Йәни өз хәлқимгә таҗавуз қилғучи бесип киргән күнидиму,
Сәвир-хатирҗәмликтә турушум керәк.
17 Чүнки әнҗир дәриғи чечәклимисиму,
Үзүм таллирида мевә болмисиму,
Зәйтун дәриғигә қилған әҗир йоққа чиққан болсиму,
Етизлар һеч һосул бәрмигән болсиму,
Қотандин қой падиси үзүлгән болсиму,
Еғилда кала падиси йоқ болсиму,
18 Мән һаман Пәрвәрдигардин шатлинимән,

3:13 **«Сән Өз Мәсиһиң билән биллә нижат-қутқузуш үчүн чиқтиң»** — «Мәсиһиң» яки «Мәсиһ қилғиниң» — Худаниң йолйоруғи бойичә, Исраилға йеңи бир падиша бекитиш үчүн униң бешиға зәйтин мейи сүрүлүш керәк еди. Мошу мурасим «мәсиһ қилиниш» дәп вә шу чағдин башлап мошу падиша «Худаниң мәсиһ қилғини» дәп атилатти. Худа Давут падишаниң бир әвладини «мәсиһ қилимән», бу «Қутқазғучи-Мәсиһ» Исраилни һәм барлиқ дунияни гуналиридин қутқузиду, дәп вәдә қилған. Бизниңчә мошу айәттә бу «Қутқазғучи-Мәсиһ» көрситилиду. **«Сән Өз Мәсиһиң билән биллә нижат-қутқузуш үчүн чиқтиң»** — башқа бирхил тәрҗимиси: «Сән Өз Мәсиһиңни қутқузуш үчүн чиқтиң». **«... Улини бойниғичә ечип ташлап, ...»** — яки «уни *(шу жәмәтни)* улидин өгүзигичә ечип ташлап,...».
–Бәзи алимлар: «Рәзилниң беши» дегән сөз ахири замандики Худаға қарши чиққан, Шәйтанниң вәкили болған «дәҗҗал»ни көрситиду, дәп қарайду. Биз қошулимиз.
3:14 **«Сән униң нәйзилири билән сәрдарлириниң бешиға санҗидиң»** — «униң» — «рәзилниң жәмәтиниң бешиниң...» *(13-айәт)*; бәлким дәҗҗални көрситиши мүмкин. **«Улар дәһшәтлик қара қуюндәк мени тарқитиветишкә чиқти»** — «мени» — Исраил сөзләйду. Мошу айәттики сөзләр ахирқи замандики Исраил хәлқиниң ейтқанлири болса керәк.
3:15 **«Сән атлириң билән деңиздин, йәни дога-дога қилинған улуқ сулардин өтүп маңдиң!»** — Муса пәйғәмбәр Исраилни Мисирдин чиқирип йетәклигәндә, улар Қизил Деңиздин өткән. Деңиздики сулар уларға йол ечип икки тәрипидә «дога-дога» турған еди. Кәлгүси замандики вақиә бәлким буниңға охшап кетиду.
3:16 **«Авазни аңлап калпуклирим дир-дир қилди»** — Һабаккук «Худаниң авази» дәп очуқ ейтмайду — униңға нисбәтән аңлиғидәк пәқәт бирла аваз бар, халас.

Маңа нижатимни бәргүчи Худайимдин шатлиққа чөмүлимән,
19 Пәрвәрдигар, Рәб, мениң күч-қудритимдур;
У мениң путлиримни кейикниңкидәк қилиду;
Мени жуқури жайлиримда маңғузиду!

(Бу күй нәғмичиләрниң бешиға тапшурулуп, тарлиқ сазлар билән оқулсун).

3:18 **«Маңа нижатимни бәргүчи Худайим...»** — яки «нижатим болғучи Худайим...».

Қошумчә сөз

Муһим саватлар вә бәзи айәтләр тоғрилиқ шәрһләр
1-бап, 3-айәт үстидә

«**Сән немишкә маңа қәбиһликни көргүзисән,
Немишкә жапа-зулумға қарап турисән?
Чүнки булаңчилиқ, зулум-зораванлиқ көз алдимдидур;
Жәңги-жедәлләр бар,
Дәвалар көпәймәктә**»

Худа Һабаккукқа «көргүзгән» азаплиқ ишлар кәмбәғәлликни өз ичигә алмайду. Йосияниң падишалиғи астида умумий иқтисадий әһвал яман әмәс болған, бирақ зулум-зорлуқлар түпәйлидин пухраларда һеч хатирҗәмлик болмиған. Һабаккук дегән «зулум-зораванлиқ», башқиларни бозәк қилишлар пәқәт байлардинла болмиған — у қайсила тәрәпкә қариса зораванлиқни көриду.

Көплигән адәмләрдә мундақ чоң бир хам хиял бар: «Пәқәтла көпрәк пулимиз бар болса,... », яки «Пәқәт өз ишлиримизни өзимиз башқурған болсақла...» яки «Пәқәт үстимиздә лилла инсанпәрвәр бир һаким болған болса, тоққузимиз тәл болатти,... » дегәндәк. Һабаккукниң дәвридикиләр толиму дурус падиша Йосияниң қол астида яшиған; бирақ һәтта Йосиядәк шундақ дурус бир падишаму бир нәччә әсирләрдин буян жүргүзүлүп кәлгән чирикликни өзгәртәлмәйтти. Әгәр Худа пүтүн хәлиқ арисида һөрмәтләнмигән яки тонулмиған болса, чириклишиш, бир-биригә болған һәсәтхорлуқ вә жедәл-маҗиралар әң яхши «сиясәтләр» яки «тәшкилләш планлири» арқилиқму һәргиз һәл болмайду. Ғәрбий дөләтләргиму ички жедәл-маҗиралар, бир-биригә әрз-шикайәт қилиш қатарлиқлар ләнәттәк чүшкән еди; улар байдәк көрүнсиму, хәлиқ Худани ташлиғанлиғи түпәйлидин һәр бири тәәллуқатлирида «өз хошниси билән бәслишиш»ниң тохтавсиз еғир бесими астида яшимақта.

Бабиллиқлар тоғрилиқ

Худаниң Бабиллиқлар тоғрилиқ сөзи (1-бап, 5-6-айәт): —

«**Әлләр арисида болидиған бир ишни көрүп беқиңлар, убдан қараңлар, һәйрануһәс қелиңлар!
Чүнки силәрниң дәвриңләрдә бир иш қилимәнки,
Бириси силәргә баян қилған тәғдирдиму силәр ишәнмәйттиңлар.
Чүнки мана, Мән һелиқи мүҗәзи осал һәм алдирақсан әл Калдийләрни орнидин турғузимән;
Әсли өзигә тәвә әмәс маканларни егиләш үчүн,
Улар йәр йүзиниң кәңри җайлирини бесип маңиду...**»

Калдийләрниң туюқсиз мәйданға чиқип үстүнлүккә еришиши дәрвәқә җаһанни зил-зилигә салидиған бир иш болди. Әнглийилик тарихшунас Робәртсон мундақ сөзләр билән буни тәсвирләйду: —

««Калдийә» Тигрис һәм Әфрат дәриялириниң бойлириға, Парс қолтуғи вә Бабилниң әң җәнубий шәһәрлири оттурисиға җайлашқан бир кичик дөләт еди... Зәйлик, сазлиқ вә көллүклири көп, йеза-базарлири аз бир район еди. Униң аһалиси белиқчилиқ, овчилиқ, кичик көләмлик деханчилиқ һәм чарвичилиққа тайинип җан бақидиған бир хәлиқ еди. Район бир нәччә «қәбилилик» даириләргә бөлүнгән еди. Хәлиқләр тәшкилчанлиғи наһайити аҗиз болған, шундақтиму бир-биридин қаттиқ мустәқил туридиған қәбилә топлири болуп яшиған. Улар «шәһәрдикиләр»гә өч болуп, шималдики Бабилға яки Нинәвәдәк күчлүк шәһәрләргә һеч бекинип бақмиған...

«Тәшкиллиги наһайити аҗиз қәбилә топлири» болған бу хәлиқниң жигирмә жил ичидә дуниядики әң күчлүк империйә болуши тарихтики әң чоң сирларниң биридур... миладийәдин илгәрки 614-жилидин башлап... Калдийләр адәмни һәйран қалдурарлиқ сүръәт билән маңди; улар Бабилийәгә һөкүмран болуп, андин Асурийә, Сурийә, Пәләстин вә Мисирни егиливалған (Калдийләр Бабилни егиливалғандин кейин өзлирини «Бабил» дәп атиған). Бу ишлардин илгири һәтта уларниң мәвҗутлуғиму намәлум дегидәк еди».

Калдийләр (йәни «Бабиллиқлар»)ниң «вәйранчилиқ сиясити» бар еди — улар дүшмәнлириниңкидин булап кетәлмәйдиған яки нәқ мәйданда ишлитәлмәйдиған нәрсиләр болсила уларни көйдүрүветәтти яки вәйран қилатти. Өзлиридин илгири күчлүк болған Асурийәликләргә охшаш, улар зулум-зораванлиқни бир илаһқа айландурған.

1-бап, 12-айәт үстидә

«**Сән Әзәлдин Бар Болғучи әмәсму, и Пәрвәрдигар Худайим, мениң Муқәддәс болғучим? —**
Биз өлмәймиз, и Пәрвәрдигар; сән уни җазайиңни бежа кәлтүрүш үчүн бекиткәнсән;
Сән, и Қорам Таш Болғучи, уни бизгә тәрбийә берип түзитишкә бәлгүлигәнсән».

Һабаккук Калдийләр тоғрисидики вәһийни қобул қилғанда қаттиқ чөчүп, зор вәһимә басқан. Бирақ Инҗилда ейтилғандәк: «**Тәврәткили болидиған нәрсиләр йәни яритилған нәрсиләр тәвритилип йоқалғанда, тәврәткили болмайдиған нәрсиләр қалиду**». Һабаккук дәрвәқә тәвритилди, бирақ униң өлмәс иман-етиқади тәврәнмиди. Вәһий-бешарәт униң җениға қаттиқ тәккән болсиму, у көңлидә «Қорам Таш» болғучи Худани чиң сеғинип, өзи билип йәткән, һеч ким рәддийә қайтуралмайдиған һәқиқәтни җакалайду (12-айәт). Дәрвәқә Бабиллиқлар азғина бир вақит ичидә зор бир күч болуп дунияни зил-зилгә кәлтүргини билән, Худа бәрибир әзәлдин һәмминиң Егиси болуп кәлгән. Униң Өзи пак-муқәддәсликтур вә У өзгәрмәстур. Дәрвәқә у бир тәрәптин Худаниң «**уни** (Бабиллиқларни) **җазайиңни бежа кәлтүрүш үчүн бекиткән**» дегинини қобул қилиду. Бирақ у йәнила: «Худа пак-муқәддәс туруп, Бабиллиқларниң күчийип оп-очуқ қилған рәзилликлиригә қарап туруватиду» дегәнни ойлап чидалмайду, шуңа у 13-айәттики сөзни қилиду: —

13-айәт үстидә

«**Сениң көзүң шунчә ғубарсиз едики,**
Рәзилликкә қарап турмайттиң;
Әнди немишкә сән мунапиқлиқ қилғанларға қарап турисән,
Рәзилләр өзидин адил болған кишини жутувалғинида, немишкә сүкүт қилисән?».

Әмәлийәттә болса Худа һеч ким билип йетәлмәйдиған дәриҗидә рәзиллик үстигә сәпселип қаралайду һәм униңға қарайду. У униң дәһшәт тәглиригә қаралайду вә һәтта униңда һәргиз ечилмайдиған нәрсиләрниму көрәләйду. Униң шундақ қилалайдиғанлиғини, шуниңдәк шу рәзил болғучини немишкә дәрһал йоқатмайдиғанлиғини биз пәқәт Инҗил сәһипилирини оқуғандила чүшинәләйдиған болдуқ. Әмәлийәттә болса һәр қайсимизда рәзиллик тепилмасму? Мәсиһ Әйса бир чағда өз муритлириға мундақ сөз қилди: — «**Силәр рәзил нийәтлик болған тәғдирдиму, пәрзәнтлириңларға яхши нәрсиләрни беришни билгән йәрдә, әрштики Атаңлар тилигәнләргә Муқәддәс Роһини илтипат қилмасму?**». Мәсиһниң мошу мухлислири товва қилған, Әйсаға ишинишкә башлиған болсиму, уларда йәнила рәзиллик қалди. Худаға шүкри, Мәсиһниң ниҗатидин ата қилинған Муқәддәс Роһниң қудрити билән адәм өз рәзиллигидин қутулидиған болиду. Бирақ һәммимиз әйни әһвалимизда расул Павлус дегәндәк болимиз: «**Адәмләрниң һәммиси гуна садир қилип, Худаниң улуқлуғиға йетәлмәй, униңдин мәһрум болди**» («Рим.» 3:23). Өзидә гуна болған һәр қандақ адәмниң йәр йүзидә тирик турғанлиғиниң өзи Худаниң меһри-шәпқитиниң күндилик бир мөҗизисидур. Бу мөҗизини пәқәт униң «**һеч кимниң һалак болушини халимай, бәлки ... барлиқ инсанниң товва қилишиға киришини халайдиған**» ғайәт зор муһәббити билән чүшәндүргили болиду («2Пет.» 3:9). У бу муһәббити билән «**асман-зиминдики барлиқ мәвҗудатни Өзи билән яраштуруш үчүн**» («Кол.» 1:18), дәл Өзиниң «Калам»и болған Әйса Мәсиһни гуналар үчүн қурбанлиқ сүпитидә бәрди. Бу қурбанлиқниң нәтиҗиси болса һәр қайси товва қилған ишәнгүчини өзини вәйран қиливатқан гунадин айриштин ибарәттур.

Һабаккук җавапни күтүшкә бәл бағлайду. У һәтта өзини дад-пәрядим түпәйлидин Худаниң әйиплишигә яки җазалишиға учришим мүмкин дәп билсиму, йәнила соал қоюшқа җүръәт қилиду. У дәрвәқә «Худа үчүн өзидин кәчкән» адәм — мәңгүлүк һәқиқәтни қоғлашниң улуқ йолида өз ниҗатиға яки хехәтәрлигигә пәрва қилмиған адәм. Худа бизгә һәр бир дәвирдә шундақ адәмләрни бәрсун!

2:1 қатарлиқлар үстидә

У мундақ баян қилиду (2:1): —
«**Әнди мән өз күзитимдә туриверимән, өзәмни мунар үстидә дәс тикләймән,**
Униң маңа немә дәйдиғанлиғини,
Шуниңдәк өзәм бу дад-пәрядим тоғрилиқ қандақ тегишлик җавап тепишим керәклигини билишни күтүп туримән».

Күзәтчиниң турмуши ялғузлуқ турмушидур. У турмуштики адәттики ишлардин айрилип, «мунар үстидики» ғерибанә вәзипигә чиқиши керәк. Бу вәзипә инсандин сәвир-тақәт, ихлас, әстайидиллиқ вә пидакарлиқ тәләп қилиду. Җаһандики вәзийәтни, хәлқиниң әһвалини чүшиниши үчүн у өз турмушиға аит ишлар вә мәсилиләрниң даирисидин жирақни көрүши керәк. Шуниң үчүн у һәқиқәтниң өз вуҗудиға соқидиған

һәр қандақ тәсиригә, шундақла униң өзини нәгә апирип қоюшидин қәтъийнәзәр өзигә болған нәтиҗигә тәйяр туридиған адәм болуши керәк. Мошундақ бир адәм балисиға Худа җавап бериду. Һабаккук қобул қилған җавап пәқәт өзи үчүнла кәлгән әмәс. Уни бу хәвәрни башқиларға йәткүзидиғанлар үчүнму аян қилип йезиши керәк. Хәвәрни қобул қилған кишиләр бир әгир-тоқай дунияда Худаға итаәт қилидиған йолда чидамлиқ билән жүгүрәләйдиған болиду: —

(2:2-3) «**Хәм Пәрвәрдигар җававән мундақ деди: —**
«**Оқуғанлар жүгүрүш үчүн,**
Бу көрүнгән аламәтни йезичал:
Уни тахтилар үстигә ениқ оюп чиқ:
Чүнки бу көрүнгән аламәт
Кәлгүсидики бекитилгән бир вақит үчүн,
У адәмләргә ахирәтни тәлпүндүриду,
У ялған гәп қилмайду;
Узунғичә кәлмәй қалсиму, уни күткин;
Чүнки у җәзмән йетип келиду, һеч кечикмәйду»».

Тәрҗимигә изаһатлиғинимиздәк, сөзмусөз ейтқанда: «У адәмләргә ахирәтни тәлпүндүриду» дегән ибарә: «У ахирәткә қарап һасирап нәпәс алиду» дәп ипадилиниду.

«**Көрүнгән аламәт кәлгүсидики бекитилгән бир вақит үчүн**» — Амос пәйғәмбәр Худаниң ғәзивиниң Исраилға чүширидиған апәтлири тоғрилиқ икки «аламәт көрүнүш»ни көргән вә бу көрүнүштики апәтләр әмәлгә ашурулмисун дәп дуа қилғандин кейин Худа униңға «**бу апәтләр чүшмәйду**» дәп вәдә бәргән еди. Бирақ Һабаккук көргән бу аламәт көрүнүш «**кәлгүсидики бекитилгән бир вақит үчүн**» болған — инсан балисиниң һеч қандақ дуаси уни өзгәртәлмәйду.

Һазир Худаниң җававиниң биринчи қисми, төвәндики бүйүк һәқиқәт берилиду: —

(2:4) «**Қара, тәкәббурлишип кәткүчини!**
Униң қәлби өз ичидә түз әмәс;
Бирақ һәққаний адәм өз етиқат-садиқлиғи билән һаят яшайду».

Бу баянниң биринчи қисми бизгә уқтуридуки, һәр қандақ адәм тәкәббур болса, дәл шу сәвәптин дурус, түз яшалмайду. Униң тәкәббурлуғи һәммигә болған көзқаришини бурмилайду. Униң үстигә у роһий җәһәттә өлүк адәм, чүнки пәқәт «етиқат-садақәтлиги» бар адәм һаяттур. Бундақ етиқат Худани тохтавсиз чиң тутидиған актип етиқаттур. Бундақ етиқат болмиса «һаят яшаш» дәрвәқә мүмкин әмәс. Худаға ишәнгүчи һәр бир адәм шүбһисики, қайсибир синақларға, чүшәндүрүшкә күчи йәтмәйдиған ишларға, һәр қандақ мәнтиқигә ятмайдиған ишларға, узаққа һәл болмиған мәсилиләргә учримай қалмайду. Шундақ дейишкә болидуки, вақит өткәнсери һәқиқий етиқатлиқ адәм үчүн җавап тепилмайдиған соаллар азайමастин, бәлки көпийип кетиду; бирақ шуниң билән тәң иман-ишәшимизгә қариғанда, Худаниң әмәллиридин вә бизгә йеқин турғинидин бешимиздин өтидиғиниму көпийиду. Расул Павлусниң: «**Биз иман-ишәш билән маңимиз, көрүш сезимимиз билән әмәс**» дегинидәк («2Кор.» 5:7), Худа: — «Мән Сениң немә қиливатқанлиғиңни, уни қандақ қиливатқанлиғиңни һәм Сениң мәхсәтлириң

немә екәнлигини һеч чүшәнмәймән; бирақ барлиқ соаллиримни «тәкчә үстигә» қоюп қойимән, Сениң йоллириң әң әла, Сән әң меһриван дәп ишинимән» дегәндәк бир жавапни Һабаккуктин күткән (Һабаккук дәрвәқә 3-бапта мошундақ бир жавап бериду).

Һазир Худа жававиниң иккинчи қисмиға өтиду; әмәлийәттә у Бабилни жазалимақчи; қиямәт күнидила әмәс, бәлки шу замандиму уни дәл униң өз жаһангирлиги түпәйлидин болған дүшмәнлири арқилиқ жазалайду.

5-айәт бизгә хәвәрләндүридуки, «**Шарап униңға** (Бабил падишасиға) **сатқунлуқ қилиду**»; вә шундақла униң тәкәббурлуғи өзидә «һәммидин улуқ екәнлигимни испатлишим керәк» дегәндәк нишанни һасил қилип, өзини жим турғузмай интайин урушпәрәс қилиду. Бу ишниң өзи бир ләнәтликтур. Өзиниң өз аилисидикилиридин, савақдашлиридин яки хизмәтдашлиридин мунәввәр екәнлигини испатлаш үчүн тинимсиз интилишләр қанчилиған кишиләрниң қанчилиған жиллирини исрап қилиду? Худаниң мошундақ ахмақлиққа қилчә кари йоқ. Инсанниң иқтидарлири әсли Худадин кәлгән болуп, Униң бекитишлири бойичә, һәр биримизгә қанчилик талант берилсун дейилгән болса шунчилик берилиду. Шундақ болғанда, бир талантни башқа бир талант билән селиштурушниң немә пайдиси? — дәл шундақ қилишниң өзи Худаниң шәпқити һәм меһриванлиғиға ишәнмәсликкә баравәр.

«**Шарап ... сатқунлуқ қилиду**». Кона грек тарихшунаслири Ксенофон вә Һеродитусниң бизгә хәвәрләндурушичә, Бабиллиқлар учиға чиққан һарақкәшләр еди. Бу ишниң өзи миладийәдин илгәрки 539-жили уларни набутлуққа елип барған. Тәвраттики «Даниял»ниң 5-бапида хатириләнгәндәк, Бабил падишаси Бәлшазар вә әмирлири ордисида мәс болуп олтарғанда, Бабилниң сепилини қоршивалған Парс империйәсиниң қошуни қуруп кәткән дәрия сайлиридин шәһәр ичигә астирттин киривалған. Бабиллиқларниң мәслиги өз көзини бу ишни көрмәйдиған қилған еди. Шу күни вә кейинки жилларда 6-12-айәтләрдә бешарәт берилгәндәк, улар әсли хорлиған әлләрниң әнди уларни мазақ қилидиған, өчини алидиған пурсити чиққан еди. Бирақ пәйғәмбәрләрниң китаплирида көп учриғандәк, бешарәт тунҗа әмәлгә ашурулуштин ахирқи заманға атлап өтиду. Тәвраттики «Йәшая» (13-14-бап) вә «Йәрәмия» (49-50-бап) вә Инжилдики «Вәһий» (17-18-бап) дегән қисимлар Бабил шәһири ахирқи заманларда қайтидин қурулиду, дәп көрсәткән охшайду. Садам Һусәйн аллиқачан бу ишни башлиди, бирақ һазирчә у (йеңи Бабил) пәқәт бир саяһәт орни, халас. Бу ахирқи заманда қурулған улуқ Бабил шәһири биринчи Бабил шәһиригә охшаш вәйран болиду, чүнки: —

«**Худди сулар деңизни қаплиғандәк,**
Пүтүн йәр йүзи Пәрвәрдигарни билип-тонуш билән қаплиниду» (14-айәт).

Ахир берип инсанийәтниң һәр бир махтинип кәткәнлири Һәммигә Қадирниң ялқунлиған шан-шәриви алдида түгишиду. Һабаккук пәйғәмбәрниң 20-айәттә мундақ жакалиғанлиғи әҗәп әмәс: —

(20-айәт) «**Бирақ Пәрвәрдигар Өз муқәддәс ибадәтханисидидур!**
Пүткүл йәр йүзи униң алдида сүкүт қилсун!»

Ишәнгүчиниң номус қилмайдиған ночи, худасиз адәмләрниң күчлүк болуп тәхтләргә чиқишидин әнсиришиниң һаҗити йоқ. Худа әрштин мошу ишларға хатирҗәмлик билән қараватиду вә һәр бир ишта әң ахирқи сөз Униңки болиду.

Китап Һабаккукниң дуаси вә мәдһийиси билән ахирлишиду (3-бап). Бирақ бу дуаси «Пәрвәрдигарниң күни» көрсәткән бир аламәт көрүнүш билән арилашқан. Көрүнүштә Худаниң бекиткән Вәкилиниң инсан шәклидә йәр йүзигә Худаниң ғәзәплик жазасини елип берип, барлиқ әлләрни сораққа тартишқа чүшидиғанлиғи көрүниду. Инжилдин билимизки, Худаниң бу Вәкили Рәб Әйса Мәсиһтин башқа бири әмәс. Тәвраттики «Йәшая» 63-бапта көрситилгәндәк дунияға қайтип кәлгинидә У авал дәжжалниң Исраилни йоқитишқа жиққан қошунлири билән жәң қилишқа Едом (һазирқи иорданийә)дики Бозраһ шәһири үстигә чүшиду. Йәшая пәйғәмбәрниң көргини Һабаккук көргән аламәт билән бир болиду: «**Тәңри Темандин, Пак-Муқәддәс Болғучи Паран теғидин кәлди**» (3:3). Теман вә Паран теғи дәл Едом тәвәсидики жайлар. У Едомдин өтүп Йерусалимдикиләрни Йерусалимни қоршувалған дүшмәнлиридин қутқузуш үчүн «Зәйтун теғи»ға чүшиду («Зәк.» 14-бап). Бу вақиәләрни қисмән тәсвирләйдиған бешарәтләр Һабаккукниң дуа-мәдһийә сөзлири оттурисида (3-15-айәтләрдә) көрүниду. Бу айәтләр Худаниң жававиниң үчинчи қисми болди; пүтүн жаһанни сораққа тартқучи, йәни Рәб Әйса Мәсиһниң қайта пәйда болуши билән һәр бир увал вә адаләтсиз ишлар түзүтүлиду вә тинич-инақлиқ йәр йүзидә тиклиниду.

Бу һәм дәһшәтлик һәм шәрәплик аламәт көрүнүш Һабаккукни дәрмансиз қалдуриду. Бирхил кесәллик униң устиханлири ичигә киргәндәк (16) қилиду. Бирақ нәтиҗидә Һабаккук бешарәтниң хәвирини қобул қилған барлиқ ишәнгүчиләр билән биллә, өзини Худаниң көйүмчанлиғиға сәвир-тақәт билән тапшуралайдиған болди. Һәтта Бабиллиқлар таҗавуз қилған күнидәк вақитлардиму бешарәтни қобул қилғучилар техиму хатирҗәмликкә егә болуп өз Худасидин шатлиниду: —

«**Чүнки әнҗир дәриғи чечәклимисиму,**
Үзүм таллирида мевә болмисиму,
Зәйтун дәриғигә қилған әҗир йоққа чиққан болсиму,
Етизлар һеч аш бәрмигән болсиму,
Қотандин қой падиси үзүлгән болсиму,
Еғилда кала падиси йоқ болсиму,
Мән һаман Пәрвәрдигардин шатлинимән,
Маңа ниҗатимни бәргүчи Худайимдин шатлиққа чөмүлимән;
Пәрвәрдигар, Рәб, мениң күч-қудритимдур;
У мениң путлиримни кейикниңкидәк қилиду;
У мени жуқури жайлиримға маңғузиду!» (3:17-19)

Тәңри Теғи үстидин жүгүрүп өтүватқан явайи қойларни көргән һәр қайси киши бу мәнзирини чүшиниду. Қойлар худди бемалал һалда бир хәтәрлик чоққидин башқа бир хәтәрлик чоққиға сәкрәп аққан судәк өтиду. Уларниң бундақ қилчә иккиләнмәй, қилчә арисалди болмай, әплик, яришимлиқ меңишлириниң қапийиси дәл жайиға чүшкән, ритими йеқимлиқ бир шеир дегили болиду. Дәл шуниңдәк Худа шу тәриқидә иман-ишәши бар адәмниң һаятида улуқлиниду.

Шуңа биз Һабаккукниң дәрдлик дад-пәрядидин үгинимизки: —

(1) Иман-ишәш билән һаят яшайдиған һәққаний адәм Худаниң ишини қилидиған йолни қобул қилиду.

(2) Худа пат-пат бәзи әлләрни яки шәхсләрни уларниң ахмақлиғи билән җазалайду. Барлиқ гуна ахир берип өз-өзини йоқитидиған бир нәрсидин ибарәттур.

(3) Ахирида бу аләмдики барлиқ адаләтсизликләр, увал ишлар Мәсиһ-Қутқазғучи бу дунияға қайтип кәлгәндә оңшилиду.

Һәмдусана!

Амин!